

מראי מקומות - תענית

ג:

א. וכי מאחר דלא מיעצר, אליהו אשתבועי ל"ל

הק' המהרש"א ועוד אחרונים, מהי קו' הגמ' אשתבועי ל"ל, טפי הול"ל להק' איך אשתבע דבר שהוא ודאי שקר, הו"ל שבועה לבטלה. וביאר דבאמת הגם דהטל לא מיעצר בדרך הטבע, אבל מ"מ שייך שתהי' גזירת צדיקים דיכולה לעצור הטל, אלא דקו' הגמ' הי', למה הי' צריך אליהו לאשתבע לעצור הטל, שהוא שלא כדרך הטבע, הו"ל להשתבע רק לעצור המטר, שזהו כדרך הטבע. ועפ"ז יישב מה דק' עוד בסוגיין, דפרש"י דלא מינכרא מלתא, והיינו דלא יהי' מודה אחאב הרשע שחזר הטל דברכה, ולכן לא אמר שיחזיר הטל. ולכאור' ק', דא"כ למה אמר כן בשבועתו מתחלה, הא גם בשעת השבועה יקנטרו אחאב. ועפ"ז מיושב, דידע אחאב דשייך לעצור הטל ע"י גזירת צדיק, ולכן לא הי' מקנטרו בשביל זה, ובסופו לא יקנטרו, שהרי בסופו לא אמר שיחזיר הטל (אבל עדיין ק', למה לא הי' חושש שיקנטרו אחאב כל הזמן שלא מיעצר הטל, הרי ודאי זכר מה שאמר לו אליהו, וצ"ע). וע"ע בענין יעקב, שכ' לבאר שהי' צריך אליהו לישבע על הטל דברכה, דאם יהי' טל של ברכה, אז אף בעצירת גשמים הי' הארץ נותנת יכולת ע"י ברכת הטל. וע"ע מש"כ עפ"ז.

ב. ה"ק לי, אפי' טל דברכה נמי לא אתי

הק' הריטב"א (בעמוד א'), מאחר דטל של ברכה לפעמים מיעצר, א"כ למה אין מזכירין טל של ברכה בתפלה, שהרי צורך גדול הוא לעולם. ות"י דכיון שאין שנוי בגופו של הטל, וגופו של טל אינו נעצר, לכן לא קבעו להזכירו.

ג. א"ר חנינא, הלכך, בימות החמה...

אמר מוריד הגשם מחזירין אותו

הק' השפת אמת, מהכ"ת דאם אמר מוריד הגשם דמחזירין אותו, הרי לר"א לעיל אפי' לכתחלה יכול להזכיר כל השנה, שהרי הוא מזכיר גשם בעונתו, ואינו סימן קללה, וא"כ, נהי דס"ל לרבי דבשעה שמפסיק מלשאל מפסיק גם מלהזכיר, מ"מ מנ"ל דמחזירין אותו, כיון דלר"א לכתחלה מזכירין. ות"י ד"ל דר' חנינא פי' דמח' ר"א ור' יהושע היא מהו הפירוש בהא דמשיב הרוח ומוריד הגשם, ר"א ס"ל דהביאור הוא דמוריד הגשם בעונתו, ור' יהושע ס"ל דמוריד הגשם משמע היום, וקיי"ל כוותי', ולכן כשטעה ואמר ביום שאינו זמן הגשמים, א"כ חשיב סימן קללה מה שהזכירו, ולכן שפיר מחזירין אותו.

ד. אמר מוריד הגשם מחזירין אותו

כ' המרדכי (תר"ב) בשם רבו, דאין הביאור דצריך להחזירו לראש הברכה, דמה יועיל להחזירו לראש הברכה, הרי כבר אמרה. אלא הביאור הוא, דגוערין בו ומוחקין בו שלא יאמר יותר. אבל הביא מהראב"ה דס"ל דחזר לראש הברכה, לאמרה בלא מוריד הגשם.

ה. ולא עוד אלא אפי' אמר מעביר הרוח

ומפריח הטל אין מחזירין אותו

כ' הפורת יוסף דמבואר מכאן דאפי' אם אומר דבר בתוך התפלה שהוא שקר גמור, מ"מ אינו נחשב להפסק בתפלה, וא"כ צ"ע על הפוסקים דס"ל דאם הזכיר מאורע של יום אחר, וכגון יעלה ויבא ביום חול, דמחזירין אותו.

ו. תנא, בעבים וברוחות לא חייבו חכמים

להזכיר, ואם בא להזכיר, מזכיר

כ' הר"ן (א). דצריך טעם למנהגנו, שהרי בטל וברוחות ובעבים שנינו בשוה "לא חייבו חכמים להזכיר, ואם בא להזכיר מזכיר", ואנו משנין כל א' מחבירו, שאנו מזכירין הרוח בימות הגשמים בלבד, ולא שואלין אותו כלל, ושואלין את הטל בין בימות החמה ובין בימות הגשמים, ואין מזכירין אותו בימות הגשמים [וע"ש עוד מש"כ לפרש למה אמרי' טל דוקא בשאלה ורוח דוקא בהזכרה]. ועבים אין שואלים ולא מזכירין, לא בימות החמה ולא בימות הגשמים. וע"ש שביאר דטל הוא דבר שמתבקש בין בימות החמה ובין בימות הגשמים, אבל רוח אינו מתבקש אלא בימות הגשמים, כדי לנגב לחות הארץ. וצידד לומר דמה שאין מזכירין עננים כלל, בין בימות הגשמים ובין בימות החמה, ובין בשאלה ובין בהזכרה, היינו משום שאינו ניכר לאדם תועלתו. וע"ע בריטב"א (ג). דכ' דמה שאיננו מזכירין העבים, היינו משום דבאמת אי"צ העבים בזמן שהגשמים מרובים, וא"כ אין ראוי להתפלל שיהי' עבים במקום שאין גשמים מרובים, שהרי זה הוי פתיחת פה לשטן שיהי' גשמים מועטים.

ז. עבים אעבים לא קשיא, הא בחרפי הא באפלי

פרש"י, בחרפי, דהיינו עבים בכירות הבאים לפני המטר, אינן עצורות. ואפלי, דהיינו הבאות מאוחרות אחר המטר, שניות למטר הן, ובהנהו כתי' ועצר. והק' השפת אמת, אם בעבים הבאים אחר הגשמים כתי' ועצר את השמים, א"כ איך שייך לפרש הפסוק, הרי כתי' ולא יהי' מטר, ואם אין מטר, הא אין שייך כלל הקללה שלא יהי' עבים אחר המטר [וכ' דאולי מכח קו' זו מיאנו תוס' בפרש"י]. ות"י דצ"ל דהם ב' עונשין זה אח"ז, דבתחלה יהי' העונש רק ממניעת העננים, וכשמוסיפין לחטוא, ימנע כל המטר ג"כ.

ח. רוח שאינה מצוי' נמי חזיא לכי דרי

פרש"י, וא"כ נחייב להזכיר וק', הא לעיל פרש"י לענין עבים, דכיון דאין כולן נעצרות, לא חייב להזכיר, וא"כ למה הק' הגמ' דכיון דרוח שאינה מצוי' נעצרת נחייב להזכיר, הרי רוח מצוי' אינה נעצרת. וכ' הגבורות ארי דעכ"פ לפי פי' תוס' בהסוגיא, דמה דאמר' בחרפי ואפלי היינו הפירות, ולא העבים, ל"ק (ע"ש בביאורו). והשפת אמת ת"י דיש לחלק בין עבים לרוחות, דבאמת אין חילוק בין עבים לעבים, דעבים שלפני המטר ועבים שלאחר המטר א' הם, אלא שיש עבים שהם קודם המטר ויש שהם לאחר המטר. אבל לענין רוחות אינו כן, אלא דרוח שאינה מצוי' הוא בגבורה טפי מסתם רוח, וא"כ שפיר הי' שייך להזכיר רוח שאינה מצוי' בפנ"ע, ושפיר הק' הגמ'.

ט. למעוטי מאי, למעוטי גילהי דליליא

הק' הגבורות ארי, מהכ"ת שבא למעט כלום, והניח בקו'. וכ' השפת אמת, דאם בכל אופן אמרי' דמה שנעשה לאחר מיטרא כמיטרא, א"כ לא שייך לומר דהוי כמיטרא, אלא הול"ל דשמשא בתר מיטרא כתרי מיטרא, אבל בלאו שמשא לעולם המטר עושה הפעולה כפולה. וע"ז ת"י לאפוקי גילהי דליליא, דאז כיון דאין עבים, חסר הטובה מהעבים.